

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Асен Терзиев, НАТФИЗ „Кр. Сарафов“

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Автор на дисертационния труд: Анастасия Владимирова Лютова-Господинова

Тема на дисертационния труд: „Възпитаниците на студиите към Московския художествен театър – основоположници на национално значими педагогически школи за театър между двете световни войни”, научен ръководител чл. -кор. проф. Пламен Марков

Дисертационният труд на Анастасия Владимирова Лютова-Господинова е посветен на значим и широкоспектърен проблем в театралното изкуство. В него се проследяват и проблематизират влиянията и приложенията в театралната практика и педагогика на една от най-популярните методологии за актьорско майсторство – системата на Константин С. Станиславски. Системата отдавна се е превърнала в стожер за обучението и различните тренинги по актьорство по целия свят. Акцентът в изследването на Лютова-Господинова е поставен върху разпространението и трансформацията на системата извън Русия, предимно в САЩ и Европа. Докторантката изследва как тя бива възприета и адаптирана от ключовите фигури сред учениците и последователите на Станиславски, свързани със студиите към Московския художествен театър (МХТ), както и отделно възникналите студии, като студията на Мейерхолд и оперната студия към Большой театър.

Текстът е концептуално структуриран около две големи глави, рамкирани от увод и заключение. Накрая е приложен подробен библиографски списък с книжни и дигитални литературни източници на

български, руски, сръбски, английски и френски език, както и страници с илюстративен материал от архивни фотографии на Станиславски и неговите последователи. Общият обем е 203 страници.

Уводната част очертава рамката, тематичния фокус и ограниченията на изследването. Към учението на Станиславски, Лютова-Господинова се отнася с необходимата аналитична дистанция, която ѝ позволява да не схваща неговата система едностранчиво и догматично като съвкупност от фиксирани възгледи и норми за актьорската игра. Още в началото авторката очертава вариативността на театралните възгледи на самия Станиславски, който първоначално се интересува от елементите на вътрешната техника на актьора (афективна памет, внимание, въображение), а впоследствие се насочва към външната техника и проблемите на драматическото и сценично действие. Също така авторката отбелязва по колко различен начин идеите на Станиславски отекват в идеите на големите театрални творци, повлияли се от тях като М. Чехов, Г. А. Товстоногов, Л. Додин, А. Василиев, Й. Гротовски. Тя има съзнание за опасността от твърде тясното и ограничено тълкуване на възгледите на Станиславски и като най-ярко доказателство за това посочва изкуственото им съшиване и обвързване с идеологията на социализма и естетиката на социалистическия реализъм в театралните традиции на европейските страни от източния блок, сред които и България. Лютова-Господинова приема възгледите на онези изследователи на творчеството на Станиславски, които не свеждат системата на големия руски актьор, режисьор и педагог само до изграждането на определен тип театрална естетика, родееща се с принципите на реализма и натурализма в изкуството. Ето как тя дефинира в своята работа основното понятие: „Затова под термина „система на Станиславски“ ще разбираме само една част от творческото наследство на К. С. Станиславски – *метод за професионално обучение на актьора, базиран върху изучаването на обективните закони на*

природата, комплекс от елементи, които имат за цел да приведат актьора в творческо състояние.“ (с. 8-9).

Двете глави на изследването са посветени на неговите основни задачи: да се проследи развитието на системата на Станиславски като на първо място се започне с представяне на специално създадените за нейното приложение *студии* и се акцентира върху тяхната уникалност в театралния процес, а след това, като се представят последователно творчеството и откритията на най-изявените последователи на Станиславски, разпространили неговите идеи извън родната му страна.

Акцентът на първата глава е върху особеностите и спецификата на прословутите *студии* на Станиславски. Първоначално те се появяват към към Московския художествен театър (МХТ) и основната им функция е да бъдат свободно пространство за експеримент с театралния език, което бързо прераста и в пространство за театрално обучение и развитие на педагогически подходи. Лютова-Господинова представя и проследява хронологично студиите, започвайки от студията на ул. Поварская, за която е привлечен Вс. Мейерхолд и в рамките, на която се проявява разрива в естетическите възгледи и подходи към работата с актьора между Станиславски и Мейерхолд. Разликите между двамата са сполучливо и стегнато и изведени в табличен вид. След това текстът преминава към първата студия към МХТ, ръководена от Л. Сулержицки (ученик на Станиславски), в която се поставя акцент върху идеите на Станиславски за вътрешна техника, афективна и сетивна памет на актьора, чрез които актьорът да съумее да култивира трайни творчески навици. И тук авторката е успяла да отбележи различията в схващанията, като изтъква по-силния афините на Сулержицки към актьорската интуитивност, отколкото към изграждането на строга система. Втората студия към МХТ засилва педагогическия аспект, макар информацията в текста за нея да е по-

лаконичен. Третата студия, ръководена от Е. Вахтангов, се отличава с различно възприемане на системата на Станиславски, което Лютова-Господинова демонстрира в контекста на прочутата негова постановка „Турандот“. Извън МХТ са разглеждани други студии, като самостоятелната студия на Мейерхолд и оперната студия на Станиславски към Большой театър, която цели освобождаването на актьорите от клишета и шаблони. В началото студиите функционират като работилници за педагогическа работа, но всяка от тях произвежда различни видове театър, отразяващи разнообразните подходи към актьорската и режисьорската практика. Този процес подчертава експерименталния характер на студиите, които служат като лаборатории за развитие на театралното изкуство и педагогиката.

Сърцевината на изследването е събрана във втората глава, която оправдано заема повече от 2/3 от целия обем на текста. В нея са представени и анализирани идеите и методите на работа с актьора на Ричард Болеславски, Николай О. Масалитинов, Юрий Л. Ракитин и Пьотър Ф. Шаров, които между двете световни войни полагат основите на национално значими театрални школи в САЩ и европейските страни, сред които България и Сърбия. Във всяка от четирите подглави Лютова-Господинова следва един и същ подход като отначало представя в едри щрихи творческата биография на всеки един от тях, след което извежда самостоятелно индивидуалните аспекти на тяхното разбиране за системата на Станиславски.

За САЩ основната фигура е на Болеславски, който основава Американския лабораторен театър, повлиян от Вахтангов и педагогическите принципи на Станиславски. Неговите „Първи шест урока“ оформят основата на обучението. След него Лий Страсбърг, Стела Адлер и Санфорд Майснер доразвиват системата на Станиславски и я превръщат в придобилия чрез киното световна популярност американски актьорски

метод (*the Method*). Различията между устното и книжното предаване на системата, както и популярността на идеите на психолога Зигмунд Фройд са ключови за американската интерпретация на системата като Лютова-Господинова убедително разкрива и разликите в отделните подходи. При Страсбург акцентът е основно върху афективната памет, при Адлер – върху въображението, предлаганите обстоятелства и социалната значимост, докато Майснер набляга на спонтанните реакции и действието пред аналитичността.

Специално място в текста е отделено и на ключовата за българската театрална школа фигура на Николай О. Масалитинов. Лютова-Господинова подчертава неговата огромна роля върху зараждането и развитието на българското театрално образование с акцента, който той поставя върху работата със словото и играта в ансамбъл, които са повлияни от личното му познание със Станиславски и Немирович-Данченко и техните схващания за подтекста и втория план, значимостта на действието и бягството от пресъздаването на чувства.

Подробно са разгледани и представени фигурите на Юрий Л. Ракитин, който пренася системата на Станиславски в Сърбия, като комбинира нейната вътрешна техника с биомеханиката на Мейерхолд и на Пьотър Ф. Шаров, пренесъл модела на МХТ в Западна Европа.

Главното достойнство на работата е, че тя успява да проследи и концептуализира как последователите усвояват, интерпретират и развиват идеите на Станиславски и как на базата на спора с тях успяват да създадат своя собствена театрална естетика и методология. Техните приноси обогатяват театралната педагогика в различни културни контексти. Аналитичният и внимателен поглед на Лютова-Господинова, подпомогнат и от нейния богат опит като актриса, демонстрира убедително как системата на Станиславски се изменя, попадайки в различни социокултурни

контексти. В Америка системата клони към естетиката на театралния натурализъм и реализъм, и се трансформира в прословутия американски „Метод“, докато в България, след въвеждането ѝ от Н. О. Масалитинов, тя от една страна дава тласък на развитието на театралната режисура и развива актьорския ансамбъл, но паралелно с това попада в идеологическата рамка на доктрината на социалистическия реализъм. Сила на изложението е, че Лютова-Господинова убедително защитава тезата, че гъвкавостта на системата и нейната широка практическа приложимост и отвореност към експериментиране са главната причина за нейната трайна актуалност. В заключението тя подчертава, че последователите на Станиславски не само разпространяват неговите идеи, но и ги обогатяват, създавайки национално значими школи, които оформят съвременния театър. Казаното дотук ми дава основания да препоръчам на Анастасия Лютова-Господинова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

26 септември 2025 г.

доц. д-р Асен Терзиев